

Forord

Man skal nok tale sandt, men ikke nu og her og nu.
Må jeg spørge: Hvornår har det nogensinde været
opportunt at fortælle en sandhed, hvis den var andet
end en glatsleben banalitet?

Arnulf Øverland¹

Denne bog handler om begivenheder, som aldrig har fundet sted – officielt -, men som alligevel er en del af Norges historie. Det drejer sig om hemmelige opgaver under den Kolde Krig i årene 1972 til 1976. Norske hemmelige tjenester var dengang aktive på flere områder, end det hidtil har været offentligt kendt. Det gælder blandt andet følsomme militære efterretningsopgaver bag Jerntæppet og materiel bistand til en krigsførende part i Mellemøsten.

Lund-kommissionen, som Stortinget udpegede i 1994, og som skulle granske de norske hemmelige tjenester, afgav sin rapport den 28. marts 1996.² Kommissionen havde til opgave at undersøge, om de hemmelige tjenester havde udført ulovlig overvågning af norske borgere. Men Lund-rapporten berørte også andre spørgsmål. Blandt andet blev der peget på, at Norge havde været med til at sende agenter ind i de vanskeligt tilgængelige nordlige områder af Sovjetunionen: ”I alt synes der at have været sendt 14 patruljer med ca. 25 agenter over grænsen til Rusland mellem 1947 og 1954, heraf otte fra Norge og mindst seks fra Finland.”³

Både Lund-rapporten og en større gennemgang af norsk efterretningstjenestes historie, som blev udgivet i 1997, giver indtryk af, at der ikke med norsk medvirken blev sendt efterretningsagenter ind i Sovjetunionen efter 1954.⁴ At dette ikke er i overensstemmelse med de faktiske forhold, fremgår af denne bog. Den Kolde Krig sluttede med Sovjetunionens

fald i 1991. Der er derfor nu grund til at løfte sløret for forhold, som tidligere måtte hemmeligholdes. Men i denne fremstilling er der lagt vægt på ikke at give detaljerede oplysninger, som eventuelt vil kunne skade aktuelle norske eller allierede militære interesser.

Det er udtryk for professionalitet, at de, som var involverede i de hemmelige opgaver bag Jerntæppet efter 1954, har sørget for, at ingenting er blevet lækket. De fleste agenter med tilknytning til sådanne forhold er desuden i mellemtiden gået bort og har taget deres viden med sig i graven.

Men nogen lever stadig, og den historie, som en af dem fortæller her, har en åbenlys menneskelig side. De agenter, som gennemførte meget risikable opgaver inde på sovjetisk baseområde, opererede alene. Hvis de blev taget, havde de ingen muligheder for at få hjælp. Også efter gennemførelsen af opgaverne måtte de fastholde fuldstændig tavshed om, hvad de havde været med til, selv over for deres allernærmeste. De vidste, at de aldrig ville få nogen anerkendelse for den indsats, de havde ydet.

Richard Helms, CIA-chef fra juni 1966 til februar 1973, har påpeget, at agenter ikke var nogen ”lagervare”, og at de i 99 af 100 tilfælde kun blev rekrutteret til én konkret opgave.⁵ Der var to hovedårsager til dette: For det første blev der stillet særlige krav om erfaring, indsigt og kompetence til de forskellige opgaver. For det andet skulle en agent, dersom han blev taget under en opgave bag Jerntæppet, vide mindst muligt om, hvorledes de vestlige efterretningstjenester arbejdede.

For den agent, som følges i denne bog, gjaldt der imidlertid et andet mønster. Han fik indgående uddannelse og træning over flere år. Uddannelsen i såkaldt *klandestin* efterretning (fordækt, hemmelig, ulovlig) var en naturlig del af den militære træning, han fik. Han var tiltænkt centrale opgaver i de norske operationsplaner og måtte til stadighed holde sig i god form, fysisk såvel som psykisk. Denne blev opnået gennem hyppige og krævende kurser. Deltagelse i hemmelige efterretningsopgaver faldt naturligt ind i dette mønster.

De dialoger, som er refereret i bogen, er gengivet således, som hovedpersonen husker dem. I dialoger (og monologer) er agentens egen sprogform anvendt. Hans erindring om hændelserne er efter så mange år fortsat særdeles god. Det er der flere grunde til. Som efterretningsagent var han trænet i at observere, registrere og memorere. Operationerne blev gennemtænkt og planlagt meget nøje. Når gennemførelsen undertiden afveg fra planerne, blev oplevelserne indpræget så meget desto stærkere i bevidstheden. De operationer, som er beskrevet her, var uhyre risikable, og flere af dem repræsenterede på sin vis faglige højdepunkter – på godt og ondt – for agenten. Opgaverne var tophemmelige, og deltagerne kunne hverken dengang eller senere nævne dem for nogen. Dette har formentlig også bidraget til, at indtrykkene er blevet siddende fastere, end det ville have været tilfældet under andre omstændigheder. Alligevel må der tages forbehold. De begivenheder, som skildres i bogen, fandt sted for mere end 30 år siden. Det siger sig selv, at hovedpersonen kan huske forkert, hvad angår enkelte detaljer og hændelser.

Jeg har lagt vægt på at gengive kilderne så nøjagtigt som muligt. Hovedmaterialet i bogen hidrører fra én efterretningsagent, her kaldt Hoel. De oplysninger, han har givet, er undervejs blevet verificeret af andre kilder. Under arbejdet med manuskriptet har jeg besøgt de fleste af de steder, hvor opgaverne blev udført. Jeg har også på andre måder, så langt som det er muligt i sådanne sager, dobbeltchecket oplysninger. Citater fra fremmedsprogede bøger er oversat af mig.

Der er i bogen ikke brugt autentiske navne på de personer, der var involveret i de omtalte operationer. I den forbindelse er det på sin plads at minde om, at der inden for de hemmelige tjenester gælder en streng tavshedspligt, og at både loyalitet og disciplin er stærke i disse miljøer.

Under arbejdet har jeg været i kontakt med tre norske forsvarsministre og tre nulevende chefer for efterretningsstaben under den Kolde Krig. Som ventet har ingen af dem villet (eller kunnet) bekræfte, at hemmelige operationer af den type, som omtales i bogen, fandt sted efter 1954. Endvidere har

jeg haft samtaler med en række andre personer, som under den Kolde Krig havde tilknytning til Forsvaret eller Forsvarets efterretningstjeneste.

Jeg takker alle dem, som har ladet sig interviewe under arbejdet med bogen eller har givet anden bistand. En særlig tak til dem som har læst og kommenteret hele eller dele af manuskriptet; nogle af dem har haft flere års virke i efterretningsstaben. Ikke mindst takker jeg for afgørende hjælp fra flere biblioteker, særlig Nobelinstitutets bibliotek. Endvidere takker jeg dem, der hjulpet mig under besøg på tidligere militære anlæg i Norge, under besøg i Berlin, Szczecin, Oschatz (ved Meißen) og Kraslice i Tjekkiet, og jeg takker Vladimir Eremin for tilladelse til at publicere fotografier fra Alakurtti. Tak til Institutionen Fritt Ord for økonomisk støtte og til forlaget Aschehoug for godt samarbejde og en stram redigering.

Eventuelle fejl i bogen er udelukkende mit eget ansvar.

Oslo, 30. maj 2008

Trond S. Paulsen

Forord til den danske udgave

Det er glædeligt, at *Iskald krig* nu bliver udgivet i Danmark. Og det er meget tilfredsstillende, at bogen bliver udgivet på Forlaget Ellekær, idet oversætter og forlægger Jens Ellekær har god indsigt i efterretningsmæssige forhold efter sit mangeårige arbejde for det danske forsvar.

Senest har nogen i Norge, som også har tidligere tilknytning til efterretningsarbejde, vist positiv interesse for bogen og taget de første skridt til at lave en film baseret på den.

Men i øvrigt har modtagelsen af bogen i Norge været præget af stærkt modstridende holdninger, og en tidligere norsk efterretningsofficer har udtalt, at nogen sandsynligvis har arbejdet for at mindske interessen for bogen. For det lader til, at tidligere højtplacerede medarbejdere ved norsk efterretnings-tjeneste under den Kolde Krig vil have det til at fremstå således, at der efter 1953 ikke foregik skarpe efterretningsoperationer med norsk deltagelse bag Jerntæppet. Det er den officielle norske holdning. Og det forklarer engagementet hos en tidligere norsk efterretningschef, da han til Dagbladet, en af Norges største aviser, udtalte, at det var ”ufatteligt, at et anerkendt forlag [Aschehoug i Oslo] vil udgive bogen”.

Dette udsagn står i stærk kontrast til anmeldelserne af bogen, som har været meget positive. Eksempelvis udtalte en af de største eksperter i norsk krigshistorie, professor Guri Hjeltnes, i sin anmeldelse i Norges største avis, VG, at bogen er ”usædvanlig interessant og god”. Egil Ulateig, en af de mest betydende forfattere, som skriver om Norge under Anden Verdenskrig og den Kolde Krig, gav en tilsvarende god anmeldelse.

Dagens Næringsliv, Norges største erhvervsdagblad, bragte en positiv artikel på seks sider om bogen, som baserede sig på en række interviews. Avisen fik tidligere topfolk i det norske forsvar til at bekræfte, at der havde fundet hemme-

lige efterretningsoperationer med norsk deltagelse sted bag Jerntæppet. Ligeledes bekræftede de norsk våbenstøtte til Israel under Yom Kippur-krigen i 1973, hvilket var i direkte strid med den norske neutralitetspolitik under denne konflikt. Denne sag demonstrerer betydningen af magtcentre, som ikke var under regeringens kontrol.

Derimod har både Dagbladet og Fiskeribladet haft store indlæg imod bogen. Over en periode på mere end fire måneder bragte Fiskeribladet, som ellers i praksis kun dækker fiskeristof, tre tosidede artikler samt overskrifter på forsiden i et forsøg på at latterliggøre bogen. Hver gang drejede det sig hovedsageligt om, at forfatteren ikke havde gengivet korrekte tidspunkter for solopgang under operationen ved Alakurtti i det daværende Sovjetunionen! Da intet i bogen har relation til fiskeri, må avisens engagement være en gåde for de fleste.

Den ukritiske journalistik har forhåbentlig dårligere vilkår i den seriøse danske presse end i Norge.

Der er nu gået så mange år siden afslutningen på den Kolde Krig, at det må være tid for et realistisk – og ikke for rosenrødt – billede af den daværende situation. NATO-landene traf omfattende forberedelser for at forhindre og om muligt imødegå en sovjetisk invasion af Vesteuropa. Disse forberedelser skulle basere sig på den bedst mulige information om alle forhold vedrørende den militære situation i Sovjetunionen og i de sovjetkontrollerede lande. Det hemmelige efterretningsarbejde havde derfor også i vestlig regi et langt større omfang, end det tidligere er kommet frem.

Det er ikke tilfældigt, at der var en væsentlig dansk involvering i en af de operationer, som omtales i bogen. For der er ingen tvivl om, at Danmark med topkvalificerede efterretningsfolk spillede en meget aktiv rolle i det hemmelige efterretningsarbejde i Østeuropa under den Kolde Krig.

Oslo, august 2009
Trond S. Paulsen

prøve lykken med at fiske i grænseområdet mellem Sverige og Finland. Han havde snøre og fiskekroge med sig, også med henblik på en eventuel supplerings af provianten i Sovjet, hvis opholdet skulle blive længere end planlagt.

En svensker tager ansvaret

Hoel ankom til Sundsvall om morgenen mandag den 14. august. Som aftalt gik han hen mod stationens billetkontor – Andrews vidste, hvornår han skulle komme. Så snart de havde fået øje på hinanden, gik amerikaneren ud af stationen. Hoel fulgte efter på 50-60 meters afstand, de skulle først mødes ved Andrews bil. Det var en Volvo 140, usædvanlig snavset, især indvendig, selv om den næppe var mere end et år gammel. Bilen havde de sædvanlige svenske nummerplader; den så ikke ud til at være en udlejningsbil. En anden bil satte i gang foran dem umiddelbart efter, at Hoel havde sat sig ind i Volvoen. De lagde sig hundrede meter bag den, og Andrews bekræftede, at det var den svenske kontakt, som kørte foran.

Først fulgte de hovedvejen mod nord langs den Botniske Bugt. Da de havde kørt en times tid, drejede førerbilen ind på en lokal sidevej og standsede efter nogle hundrede meter. Chaufføren præsenterede sig som Rosenstedt – ikke noget fornavn. Hans passager viste sig at være den annoncerede Neal. Også han præsenterede sig uden fornavn. Hoel genkendte ham straks, det var majoren fra den amerikanske hær, manden med tøndeoverkroppen. Det var kun to måneder siden, at de havde truffet hinanden på e-stabens anlæg ved Nordstrand. Hoel brugte helle ikke noget fornavn, blot Eliassen, kort og godt.

Alle var i fritidstøj – til fisketur. Ved første øjekast passede de fire godt til hinanden, tre af dem var 30 år, plus-minus et år eller to. Rosenstedt var med sine godt 40 år den ældste, han var velproportioneret og så ud til at være i god form. Lige lovlig selvsikker måske – ”højsvensk”. Sandsynligvis var han officer et godt stykke oppe i systemet, muligvis oberst. Han udstrå-

lede autoritet og var næppe første generations højere officer. Svenskeren sagde ikke meget, men vidste, hvad han talte om og var handlingsorienteret. Bilen, han kørte i, passede godt til ham, en kraftig og sporty Saab 96, sikkert sidste model med V-4 Fordmotor.

Rosenstedt tog straks styringen. Han leverede nogle høflighedsfraser, inden han orienterede om programmet for resten af dagen. Hans ansvar gjaldt transporten begge veje gennem Sverige, over grænsen til Finland og frem til Salla samt indkvartering og bespisning. Orienteringen var kort og præcis - den type, som fæstnede sig hos modtagerne. Svenskeren gennemgik dækhistorien: De skulle lede efter tømmer til celluloseproduktion. Selv om det ikke var særligt sandsynligt, at der ville blive brug for en dækhistorie, var det vigtigt, at den var aftalt. Svenskeren var bekendt med skov, her skulle intet overlades til tilfældighederne. Hoel fik at vide, at Neal i sit canadiske dækpas var opført med titlen indkøbschef. Det passede jo også godt til tømmerhistorien.

Første stop var en kro uden for Umeå, hvor de spiste en tidlig frokost. Madens kvalitet viste, at stedet ikke var tilfældigt valgt. Der blev næsten ikke sagt noget under måltidet. Hoel fik ikke indtryk af, at Rosenstedt havde truffet Andrews eller Neal tidligere.

Hoel havde arrangeret, at Olaussen skulle komme lidt senere. På den måde kunne han først få et indtryk af svenskeren og vurdere, om hans oplæg var tillidsvækkende. Hoel ville føle ham på tænderne, alene og uden at en anden nordmand greb forstyrrende ind. Da Rosenstedt fik at vide, at en yderligere nordmand var undervejs, blev han overrasket. I henhold til hans tidsskema skulle de ankomme til Övertorneå i Nordsverige lige ved den finske grænse ud på eftermiddagen. Nu ville tidsplanen for Sverige ikke holde. Svenskeren var nok irriteret, men formidlede dette på en dæmpet måde. Han spurgte Hoel, om de behøvede at være to for at gennemføre opgaven, det burde vel være nok med "dig alene". Men han nikkede forstående, da Hoel svarede:

- Her må vi tjene flere herrer, så alle bliver tilfredse.

Rosenstedt slog fast, at tidsplanen for arbejdet i Sverige og Finland måtte ændres noget. De talte i øvrigt ikke om selve opgaven.

Hvor meget vidste svenskeren? Hoel fortalte ikke noget, og Rosenstedt spurgte ikke. Hoel sagde heller intet om, hvorvidt Olaussen skulle med ind i Sovjet eller ej. Rosenstedt ringede til en assistent, som allerede var ved hytten i nærheden af Övertorneå. Han blev bedt om at gøre sig klar til at køre ned til kroen. Efter måltidet, et frokostbord af bedste svenske kvalitet, tog Hoel og Andrews tilbage til Sundsvall for at hente Olaussen.

Køreturen tilbage til Sundsvall tog omkring tre timer. Mens de ventede på toget, sad Andrews i bilen, og Hoel gik lidt rundt, inden han gik ind på stationen. Rutinen var den samme som om morgenen: Olaussen lagde sig hundrede meter bag Hoel på vej ud af stationsbygningen. Men nogle meter, inden Hoel nåede bilen, standsede han for at tage Olaussen i nærmere øjesyn. Hoel studsede over hans fremtoning; løjtnanten så ikke ud til at være i god form, han så træt ud. Hoel lagde straks mærke til, at lommerne i Olaussens vindjakke bulede ud.

– Hvad pokker er det, du har i lommerne?

– Jeg har taget to håndgranater med.

Situationen var fuldkommen tåbelig. Her var de på vej gennem Sverige og Finland til en efterretningsopgave i Sovjet, og så stillede fyren op med jakkelommerne bulnende af håndgranater! Hemmeligholdelsen måtte have ført til, at Olaussen ikke vidste, hvad han egentlig skulle være med til. Han havde vel blot fået en vag forklaring om, at det gjaldt en ”skarp” operation. Så kunne han lige så godt tage håndgranater med. De illustrerede hans noget specielle renommé.

– Hvad har du ellers med dig?

– Jeg har en 9 mm Browning HP. Og hundrede skud - er det nok?²⁴

Det klogeste ville være at sende Olaussen tilbage til Norge med samme tog. Men på den anden side – var det ikke bedre at se tiden lidt an? Løjtnanten var tiltænkt en vigtig rolle under opgaven, og det ville ikke være muligt at finde en erstatning på kun få dage. Både oplæg og udrustning var baseret på en gen-

nemførelse tidligt på efteråret. Blev Olaussen sendt hjem nu, måtte operationen sandsynligvis afblæses.

Hoel fik stille og roligt lempet håndgranaterne ud af Olaussens lommer og over i hans rygsæk. Inden de satte sig ind i bilen til Andrews, gav han Olaussen klar besked om, at han ikke skulle stille nogen spørgsmål om operationen. Han følte sig ikke tryk ved løjtnanten og ville se ham an, inden han satte ham nærmere ind i planerne. Olaussen opførte sig helt fint i bilen og sagde næsten ingenting.

Da de var tilbage ved kroen uden for Umeå, blev de mødt af Rosenstedts assistent Eriksson, en mand i begyndelsen af tyverne, som nu kørte Rosenstedts Saab. At dømme efter dialekten var han fra Nordsverige. Hoel sørgede for at få Olaussen med sig i Saaben, han ville ikke tage chancen med at lade løjtnanten køre alene sammen med Andrews. Undervejs fortalte Eriksson, at hans opgave var at bistå med transport over grænsen til Finland. Mere blev der ikke nævnt om de nærmeste dage. Eriksson vidste, at Rosenstedt og hans gæster skulle en tur til Finland næste dag. Det var alt.

Ind i Finland

For uindviede forekom en grænsepassage mellem Sverige og Finland at være uproblematisk; også Finland var jo omfattet af den nordiske pasunion, som var blevet indført i 1954.²⁵ men svenskerne vidste bedre: Grænsen blev temmelig godt overvåget, og der var grund til at antage, at den finske grænsekontrol indberettede en række observationer til centrale myndigheder. Finland havde udenrigs- og forsvarspolitiske bindinger til Sovjetunionen og måtte derfor være særlig forsigtig. Og indenrigspolitisk stod kommunisterne forholdsvist stærkt i Finland. Mindre en fem måneder før gruppens indrejse i Finland, havde kommunisterne haft tre medlemmer i regeringen, heriblandt justitsministeren.

Den normale kørerute fra Umeå til Salla i Finland var hovedvejen langs den Botniske Bugt til Haparanda, hvor grænsepassagen ville finde sted. Men sandsynligheden for en uønsket kontrol eller registrering var større ved Haparanda. Grænsepassagen skulle derfor ske ved Övertorneå 120 kilometer nordligere. Stedet ligger tæt ved polarcirkelen og den 510 kilometer lange Torneelv, der er kendt for en god elv at fiske i. På både svensk og finsk side var der relativt tæt bebyggede områder.

Her havde Rosenstedt rådighed over en hytte, som lå langt fra al anden bebyggelse; fra hovedvejen var der to kilometer ad en tømmervej dertil. Hoel, Andrews og Olaussen nåede ikke frem før midnat. Efter at de havde indrettet sig, fik Hoel ti minutter på tomandshånd med Olaussen. Han understregede, at de stod over for en ren efterretningsmæssig opgave, og at det ikke lagde op til anvendelse af våben. På spørgsmålet om, hvilket pas han havde, svarede Olaussen, at han havde sit sædvanlige med sig.

– Er du rigtig klog? Har du ikke anden identitet?

I Olaussens pas stod der ”officer” ud for erhverv. Han havde også medbragt sit militære tjenestebevis, hvori der stor en række personoplysninger – herunder operativ enhed. Hoel tog tjenestebeviset og smed det på pejsen. Han havde troet, at Olaussen havde godt kendskab til alle sider af infiltration og efterretning – militære opgaver af såkaldt lav intensitet. Men løjtnanten var tydeligvis ikke trænet i transit via tredjeland til Sovjetunionen. I felten var han derimod noget særligt. Han havde praktisk erfaring fra FN-tjeneste i Mellemøsten og var blandt de allerbedste til kamp- og feltopklaring, med meget mere erfaring end Hoel.

Gennemførelsen af operationen i rød fase ville byde på tilsvarende forhold som under såkaldt fjernopklaring på fjendtligt område under krig. Olaussen var trænet specielt til operationer bag fjendens linier. Såfremt Hoel skulle blive indisponeret eller på anden måde ikke være i stand til at gennemføre opgaven, var Olaussen fuldt ud kvalificeret til at tage over. De var også omtrent lige høje, omkring 182 centimeter med samme vægt, 80 kilo, kraftigt byggede og muskuløse. Det specialtilpassede

tøj og udrustning kunne sikkert også bruges af Olaussen. Hoel konkluderede derfor, at han fortsat skulle være næstkommanderende på opgaven, på "the mission" som han sagde.

Men om Olaussen også skulle være fungerende leder i Finland, mens Hoel opholdt sig i Sovjetunionen, måtte komme tilbage til. At han ikke havde et dækpas, svækkede hans operationsmuligheder. Olaussen fortalte, at han officielt var på ferie. Han havde ikke fået penge af sin arbejdsgiver til opgaven; der skulle ikke være nogen dokumentation for hans rejseudgifter hos Forsvaret i Nordnorge. Han havde fået rejseforskud af Reidal, og hans udlæg ville han få dækket efter "bedste regnskabspraksis", som det hed i Forsvaret.

Rosenstedt var klar med midnatsmåltidet – hjortesteg. Han var uden tvivl hjemmevant i hytten. Var den hans private, eller tilhørte den det svenske forsvar eller dets hemmelige tjeneste, eventuelt gennem en stråmand? Sandsynligvis det sidste. Det var en jagthytte med meget fiskeudstyr, som var synligt – nærmest udstillet. Den var stor, bygget af tømmerstokke, med tolv sengepladser, en kraftig pejs og et stort spisekøkken.

Efter måltidet indkaldte Rosenstedt til et kort stabsmøde. Eriksson og Andrews deltog ikke, da de jo ikke skulle med videre til Salla. Rosenstedt oplyste, at hytten lå fem-seks kilometer fra grænseovergangen Övertorneå. Han gennemgik en plan for grænsepassagen næste morgen. Risikoen for kontrol var lille.

Rosenstedt redegjorde videre for resten af turen til Salla i Finland. Hele næste dag ville gå med at køre. Der ville være en betydelig omvej for at undgå Rovaniemi, hovedbyen i finsk Lapland; strækningen ville af sikkerhedsmæssige grunde blive dobbelt så lang.

Efter mødet tog Hoel en ny samtale med Olaussen, som nu fik information om, hvad opgaven i hovedtræk gik ud på. Hoel understregede, at det først i Salla ville blive bestemt, hvilken feltflyveplads som skulle besøges.

– Hvis jeg skulle blive indisponeret, gennemfører du operationen ind i Sovjet. Du finder operationsmappen i min rygsæk. Hvis jeg selv går ind, er du næstkommanderende, mens jeg er væk. Du samler mig op samme sted, som jeg tager af sted fra,

hvis det er muligt. Hvis du afslører forræderi, neutraliserer du forræderen. Jeg regner med, at du finder et egnet mosehul.

– Gælder det også svenskeren?

– Nej, kun de finske grænselodser.

Klokken var blevet to, da de trak sig tilbage efter at have drukket kaffe og et glas cognac.

Næste morgen stod de op klokken syv, og Eriksson havde morgenmaden klar. Så var alt klart til grænsekrydsningen til Finland. Rosenstedt og Neal kørte først i Saaben. Rosenstedt var den, som bedst kunne vurdere situationen ved grænsen. I tilfælde af finsk grænsekontrol kunne der heller ikke rejses spørgsmål om ham; han rådede jo over en hytte lige på den anden side af grænsen. Neal, med sit canadiske pas og sin stilling som indkøbschef hos en canadisk papirproducent, burde heller ikke Neal få problemer. I Saaben var der ikke noget af det specielle udstyr, som skulle bruges under operationen. Dækhistorien var, at Rosenstedt og Neal skulle træffe nogle finske forretningsforbindelser inden for skovbrug og cellulose. De medbragte telt og en del fiskeudstyr ”i det tilfælde, at der skulle blive lidt ekstra tid”.

De tre andre – Eriksson, Hoel og Olaussen – skulle vente i Volvoen med al bagagen ca. 800 meter fra grænsen. I begge biler var der en lille bærbar radio med en rækkevidde på 900-1200 meter. Hvis alt var i orden ved grænsen, skulle Rosenstedt melde. ”Jeg tror, at det bliver godt at fiske i dag.” Hvis der var problemer, ville meldingen lyde: ”Der er for meget vand i elven til, at vi kan fiske.” Hvis finnerne mod forventning aflyttede kommunikationen, ville de høre disse beskeder, som ikke ville være særligt opsigtsvækkende.

Hvis meldingen skulle blive ”for meget vand”, havde Rosenstedt en plan B klar. Nogle kilometer længere oppe ad grænseelven havde han en pram liggende. Eriksson skulle tage Olaussen, som jo ikke havde noget dækpas, med derop. Så skulle de to fragte det følsomme udstyr, våbnene og radioerne over elven. Rosenstedt ville derefter samle dem op i bil ved en lille skovvej på finsk side. I plan B skulle Hoel køre Volvoen over grænsen alene.

Men der blev ikke behov for plan B. Den første bil blev ikke standset, og der havde ikke været tegn på foruroligende aktivitet ved grænsen. Kort efter kørte Eriksson over med Hoel og Olaussen. Omtrent en kilometer inde i Finland stod Rosenstedt og ventede med Saaben. Derefter kørte Eriksson direkte mod syd med Saaben for at krydse tilbage til Sverige ved Haparanda. Omvejen blev gjort, for at de finske grænsemyndigheder ikke skulle registrere, at den samme bil inden for kort tid blev kørt frem og tilbage over grænsen ved Övertorneå.

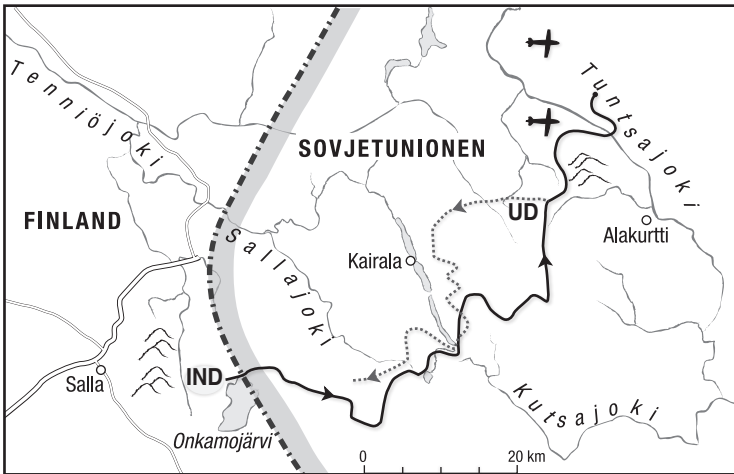
Hoel sad med en god mavefornemmelse, da de kørte gennem Finland. Rosenstedt havde planlagt, ledet og gennemført alt hundred procent professionelt; han havde hele tiden vidst, hvad der skulle gøres. Ruten for at komme uden om Rovaniemi gik i vidt omfang ad grusveje og ville tage det meste af dagen. Der blev ikke sagt meget i bilen i alle disse timer, selv om mændene begyndte at få et vist indtryk af hinanden. Ingen nævnte den forestående grænsekrydsning til Sovjetunionen; samtalen var begrænset til det, der skulle ske samme dag. De skulle overnatte i Kemijärvi, Finlands nordligste by. Muligvis skulle de legitimere sig på overnatningsstedet. Derfor kunne Olaussen, som ikke havde dækpas, ikke tage ind dér. Og selv om Neal havde dækpas, kunne hans fremtoning røbe, at han var soldat, kortklippet og tætbygget som han var. Hverken Olaussen eller Neal så det som noget problem, at de måtte overnatte ude. Rosenstedt fandt frem til en plads i skoven uden for Kemijärvi, hvor de to blev sat af. Svenskeren havde imidlertid mere lyst til en restaurationsmiddag end til at spise tørkost ude i skoven, så det blev ikke til noget fælles måltid for de fire denne aften.

Rosenstedt kendte området godt og kørte videre til en kro med overnatningshytter lige ved Kemijärvi. Han og Hoel lejede hver sin hytte og spiste middag sammen på kroen. Da Hoel ville betale for opholdet i receptionen næste morgen, onsdag den 16. august, sagde Rosenstedt bestemt:

– Nej, det er min omgang.

At blive givet ud på af en svensker var jo ikke noget dagligdags. Rosenstedt måtte altså vide, at det, der skulle ske, også var af betydning for Sverige.²⁶

Efter at have spist samlede de Neal og Olausen op og satte kursen mod Salla, halvanden times kørsel væk. Lige inden de nåede dertil, svungede Rosenstedt ind på en skovvej og fandt en plads, hvor de læssede alt udstyret af. De gik nogle hundrede meter op i skoven, hvor de havde et vidt udsyn over området.

Salla er en mindre by, hvor der dengang boede omkring 6000 mennesker. Før krigen lå stedet med dette navn 14-15 kilometer længere mod øst. Men da grænsen blev flyttet som et resultat af fredsslutningen for Finland i Paris i 1947, kom det oprindelige sted til at ligge i Sovjetunionen.²⁷ Den finske bosættelse blev så flyttet til Märkäjärvi, som derpå blev omdøbt til Salla. Hoel havde hørt, at ruinerne af gamle Salla lå som en spøgelsesby på den sovjetiske side af grænsen. Lige udenfor skulle der også ligge en tysk krigsgravplads med mere end 3000 tyske soldater, som faldt under Anden Verdenskrig.²⁸

Tæt ved Sovjetunionen – rød fase

Rosenstedt tog alene til Salla for at hente grænselodsen. Han kom tilbage en time senere med en finne, der præsenterede sig som Koskinen – en mand på omkring 50, som havde bragt en cykel med på biltaget. Koskinen drev sandsynligvis et lille landbrug med supplerende tømmerhugst. Sådan så han i hvert fald ud. Han var lidt hjulbenet, grov i trækkene og med dybe furer i ansigtet – mærket af livet.

Koskinen viste vej til det sted, der skulle være base frem til grænsekrydsningen ind i Sovjet. Efter at de havde fulgt en skovvej og derefter et mindre hjulspor, blev bilen parkeret og dækket omhyggeligt til med grene. Det var umuligt at se den, med mindre man kom helt tæt på. Fra bilen var der omkring 45 minutters gang til basen. Af sikkerhedsmæssige årsager måtte de undgå for megen trafik og slitage på terrænet. Koskinen oplyste, at basen derfor kun skulle anvendes, indtil Hoel var kommet ind i Sovjetunionen. Mændene i støtteholdet skulle derefter forlade basen og komme igen omkring en uge senere, lige før Hoel vendte tilbage. I mellemtiden skulle de opholde sig i et område nogle kilometer væk. Hoel fik ikke at vide, hvor det var.

Koskinen havde selv valgt både basen og det område, som støtteholdet skulle være i, mens Hoel var inde i Sovjetunionen. Basen lå nede i en kløft, som ingen kunne se, før man var der. Det var usandsynligt, at nogen tilfældigt ville dumpe ned i den. Træerne stod så tæt, at pladsen også var skærmet mod indblik fra luften. Finnerne havde gjort et godt stykke arbejde. De havde stillet en enkel hytte op af bjælker og grangrene - et slags ly, som de også havde forsynet med teltdug til at beskytte mod regn. Nevøen til den finske grænselods ventede med varm mad, en kraftig gryderet. Hoel tog godt for sig, for noget, der lignede en almindelig middag, regnede han ikke med at få før tidligst om en uge. Han drak kun vand til – ikke en dråbe alkohol. Det gjorde heller ingen af de andre.

De to finner fortalte, at de havde slægtninge, som ved indgåelsen af våbenhvilen med Sovjet i 1944 var blevet fordrevet

fra gammelt finsk land – det område, som Hoel nu skulle besøge. Der havde Koskinen selv kæmpet mod russerne under krigen. Nevøen var omkring 25 år og havde indtil forinden været grænsesoldat. Han skulle også være med som grænselods.

Opholdet i basen udgjorde en klar optrapning af spændingsniveauet – de var i *rød fase*. Hvis de skulle blive undersøgt af finske grænsevagter eller finsk politi, ville det blive en yderst problematisk sag. Sanserne skulle nu skærpes væsentligt. De skiftede fra almindeligt fritidstøj til camouflagedragt. Neal brugte ydermere farvestift i ansigtet – sort og grønt over det hele; det var han vant til fra Vietnam.

De pakkede rygsækkene ud. Neal tog som den naturligste sag i verden en adskilt Uzi maskinpistol frem, israelsk fabrikat, af mange anset for den bedste i denne størrelse – især under forhold som nu, med et synsfelt, der ofte ikke var længere end 15 til 40 meter. Neal tog også en æske med 250 skud frem. Han begyndte roligt at samle våbnet og at fylde de fem magasiner, han havde med.

Olaussen var stærkt optaget af Neals våben; Uzi'en anvendte samme ammunition som hans egen Browning. Rosenstedt blev stram i ansigtet, da han så Neals våben, men sagde intet. Han vidste sikkert, at for nogle amerikanere var en Uzi maskinpistol båret under jakken en del af normal påklædning. Det gjaldt oven i købet, når amerikanere var sikkerhedsvagter under statsbesøg i Skandinavien.²⁹ Koskinen fortrak ikke en mine, da han så Neals våben. Hoel var overrasket, men sagde heller intet. Neal fyldte magasinerne minus én patron i hver for ikke at spænde magasinfejdrerne helt. Olaussen viste ikke sine håndgranater frem, men gjorde heller ikke noget for at skjule dem.

Også Hoel tog sit kæledyr frem, Colt .45, med nyt løb, uden nummer, ny bøsning og minimalt slæk. Aftrækket var tilpasset Hoels skydemåde. Han adskilte våbnet fuldstændigt, rensede det med olie, tørrelagde det, kontrollerede det for rust og anden snavs og påførte det til slut ny olie. Gamle Koskinen, rund i ryggen, sad ved siden af og kiggede. Han havde åbenbart set en Colt før og konstaterede:

– Nyt løb. Det er godt.

Længere gik han ikke. Høflig, som han var, undlod han at spørge nærmere. En finne rørte ikke ved andres våben og afgav heller ikke sit eget til andre.

De satte sig for at holde et stabsmøde forud for operationen. Koskinen gav en detaljeret orientering om forholdene ved grænsen. Hoel spurgte ham om de tre forskellige krydsningsalternativer. De var blevet formidlet via Rosenstedt til Koskinen tidligere, men uden nøjagtige positioner; hvert af alternativerne strakte sig over omtrent fem kilometer. Koskinen kunne fortælle, at hans nevø samme morgen havde besøgt to af dem, som lå i nærheden af søen Onkamojärvi. Koskinen var enig i, at netop disse to alternativer kunne være meget aktuelle for en passage. Det tredje område, 25 kilometer nord for de to andre, var ikke udpeget som et reelt alternativ, men for at forvirre russerne i tilfælde af lækage. For at kunne overvåge de tre krydsningsområder på en realistisk måde, skulle russerne efter Koskinens mening bruge hele 5000 mand. En sådan indsats ville være uforholdsmæssig stor på baggrund af et tip om en mulig grænsekrydsning. Koskinen mente, at et af områderne var særlig velegnet, og de drøftede det nøjagtige punkt for krydsningen nærmere. Koskinen talte tysk, hvilket alle deltagerne forstod.

Koskinen fremhævede, at omfanget af beboelser var afgørende: Jo flere beboelser, desto mere risikabelt. Man måtte vurdere bosættelserne både på sovjetisk og finsk område. Også dér, hvor der kun boede mennesker på den finske side, var der relativt megen sovjetisk overvågning.

Finnen gennemgik derefter i detaljer fremkommeligheden inde i Sovjet; han havde indgående kendskab til terrænet. I Oslo havde Hoel så godt som bestemt sig for feltflyveplads ”nummer 2” ved Alakurtti. Den lå i et område, som stort set var ubeboet. Koskinens orientering bekræftede ham i, at det ville være det rigtige valg. Men Hoel spurgte under denne første del af mødet ikke nærmere om de sovjetiske områder *øst* for Salla. Selv om det var ønskeligt at få viden om detaljer i disse områder, nævnedes Hoel hverken Alakurtti eller ordet feltflyveplads. Han forklarede, at hensigten med opgaven var at foretage en fjernopklaring inde på sovjetisk område. Mere specifik var han

ikke. Nevøen sagde ingenting under mødet; senere kom det i øvrigt frem, at han beherskede svensk.

For atter at begrænse risikoen for lækager til russerne eller til finske myndigheder sagde Hoel, at den endelige beslutning om krydsningspunktet måtte de tage næste morgen inden afmarch. Koskinen, hans nevø og Olaussen skulle følge med Hoel over grænsen og omkring halvanden kilometer ind på sovjetisk område. Da stabsmødet var ved at være slut, oplyste Hoel, at returneringen fra Sovjetunionen allertidligst kunne ske efter en uge. Koskinen beregnede hurtigt, hvilken afstand og hvilket mål det så kunne dreje sig om, og sagde:

– Det betyder, at du agter dig temmelig langt ind i landet, til den anden side af Alakurtti.

Hoel måtte bekræfte dette, og Koskinen gav så flere detailoplysninger og råd om turen. Blandt andet gennemgik han de forskellige elve i området. Det burde ikke være så vanskeligt at komme over nogen af dem, forudsat at han fandt de rigtige steder. Den største af elvene lå nærmest Alakurtti og ville normalt være den vanskeligste at passere. Han skulle holde sig væk fra broer og veje, både nat og dag. Finnen nævnedes, at der ofte var mennesker i de hytter, som lå ved flere af broerne. Og russerne var ekstreme, når det gjaldt om at kontrollere alt og alle, så Hoel skulle for enhver pris undgå at blive set. Hoel vidste, at den sovjetiske civilbefolkning var under pres for at melde om enhver særlig observation. Det fik han bekræftet af Koskinen. KGB-tropperne plejede at foranstalte provokationer for at afprøve befolkningens loyalitet og opfølgning. Agenter blev eksempelvis sendt ud til afsidesliggende gårde, hvor de sørgede for at blive set. Hvis beboerne ikke informerede myndighederne omgående, fik de KGB-besøg med spørgsmål om, hvorfor de ikke havde indgivet melding. Folk vidste, at deres næste opholdssted kunne blive en fangelejr; derfor var de hele tiden på vagt. Så gik det virkeligt op for Hoel, hvor vigtigt det var ikke at blive set, ikke engang af civilbefolkningen. Han måtte heller ikke efterlade sig det mindste spor efter lejrplads eller overnatning. Hoel spurgte til vejrudsigten og fik at vide, at der var varslet forholds-

vis gunstige vejrforhold for næste dag. Der var ingen grund til at udsætte grænsekrydsningen.

Rosenstedt måtte atter begive sig til Salla, nu på Koskinens cykel, for at få en sidste bekræftelse på, at operationen skulle gennemføres. Reidal skulle give besked fra Oslo, hvor han skulle være på sit kontor hver dag mellem klokken 17 og 20. Inden afrejsen fra Sverige havde de gennemgået rutinerne for meldinger. For at sikre sig mod sporing og aflytning skulle Reidal ikke ringes op direkte fra Salla; Rosenstedt skulle først ringe til Andrews, som fortsat var i hytten i Sverige. Så snart Andrews hørte Rosenstedts stemme i telefonen, ville han være klar over, at alt var klart til grænsekrydsningen. Andrews skulle så med det samme ringe til Reidal for at få endelig besked, om operationen skulle gennemføres. Beskeden fra Reidal ville kun være én af tre mulige:

”Tømmerpriserne er faldet kraftigt, vent med at købe.”

”Priserne er ustabile i øjeblikket.”

”Priserne er stigende, se hvad I kan købe.”

Beskeden om ustabile priser betød, at operationen for så vidt kunne gennemføres, men at man måtte være klar over, at situationen var labil. Så måtte Hoel og hans folk selv beslutte, om operationen skulle gennemføres. Det var alternativet med stigende tømmerpriser, de håbede på, og Rosenstedt kom tilbage med den besked, de ønskede.

Hoel fik gåsehud. Nu var det alvor. Det blev helt klart for ham, hvad han stod overfor. At undgå at blive taget af russerne var et sekundært problem. Frem for alt var det én ting, han nu tænkte på: Naturen er din gud og konge. Du skal læse naturens tegn og tage hensyn til disse. Bliver det storm, skal du holde pause. Du skal gøre alt for ikke at blive forkølet. Men bliver du det, skal du tage konsekvenserne af det og reducere tempoet. Arbejder du sammen med naturen, vil det lykkes for dig. Arbejder du mod naturen, har du ikke en snebolds chance i helvede.

Koskinen bestemte, at afmarch skulle finde sted næste morgen før daggry, klokken 4. Det sidste, Hoel gjorde den aften, var at grave kufferten med sit rejsetøj ned og dække den med tørv. Passene havde han lagt i kufferten. Han ville ikke have brug

for pas i Sovjetunionen – man kom ikke ind i området mellem Salla og Alakurtti af vanvare. Historier om en fisketur ville ingen godtage.

Hoel faldt ikke straks i søvn. Han hverken glædede sig til eller frygtede for næste dag. Tankerne kredsede om én ting: den første etape med grænsekrydsningen og videre til det sted, hvor han skulle tage afsked med støtteholdet. Hvordan kunne denne del af turen gennemføres bedst muligt? Han skulle ikke selv bidrage med noget specielt under krydsningen, men følge Koskinens instruktioner. Det at blive overladt helt og holdent i andres hænder gjorde ham urolig. Der var ikke noget at gøre ved det. De kritiske, vigtige næste timer måtte blive Koskinens ansvar.

Over grænsen

Klokken 03.30 torsdag den 17. august, efter et par timers søvn, tog mændene sig en kop kaffe inden afmarch. Det sidste, de gjorde, inden de begav sig af sted, var at gennemgå tøjet. For at undgå den mindste lyd fra tøjstykker, der gned mod hinanden, blev hvert bukseben bundet ind med tape og jakkeærmerne med tjærebånd. Finnerne brugte snører til at binde bukseben og ærmer ind. De rystede i hinandens tøj og kastede sig på jorden for at kontrollere. Der måtte ikke være noget, som sad løst, ingen raslelyde. Neal måtte tappes ekstra til, da de hørte en svag raslelyd fra hans ammunitionstasker. For at aflaste Hoel på den del af turen, hvor han havde følge, fyldte Koskinen og Olaussen to små rygsække med noget af hans udstyr.

Afmarchen fandt sted som aftalt. Vejret var ubehageligt, rått, surt og koldt, måske var der oven i købet frost her midt i august. Det var så koldt, at Hoel tog vanter på. Kun Rosenstedt blev tilbage i basen.

– Ha' en god tur, sagde han venligt, men alvorligt til Hoel.

Finnerne gik forrest, afstanden mellem mændene var fem til ti meter, afhængigt af terrænet. Turen til grænsen tog to timer.

Da de kom dertil, var det stadig mørkt, men natten var begyndt at slippe taget. De standsede 200 meter før det sted, hvor Koskinen havde besluttet, at krydsningen skulle finde sted. Neal havde tydeligvis lyst til at komme med ind i Sovjetunionen som en slags enmands-dækningsstyrke i det første døgn. Men for Hoel var sagen imidlertid lysende klar, og han sagde bestemt til sig selv: - Jeg vil for pokker ikke have en amerikaner med ind her! Et amerikansk lig inde i Sovjet er det sidste, vi har brug for.

Neal fik derfor også klar besked og forsvandt ind i buskadset for at vente på, at de tre øvrige skulle vende tilbage efter nogle timer. Til finnerne sagde Hoel, at Neal var med for at få erfaring i fremrykning i subarktisk terræn om natten. Han skulle, hvis atmosfæriske forstyrrelser skabte problemer for kommunikationen, finde frem til den bedst mulige position. Men den reelle årsag til, at Neal var med næsten helt frem til krydsningspunktet, var, at han skulle vide nøjagtigt, hvor det var. Han skulle bistå Hoel under returneringen, hvis finnerne af en eller anden grund ikke kunne gøre det. Hoel tænkte her særligt på en situation, hvor Olaussen havde set sig nødsaget til at neutralisere dem.

Krydsningsstedet var på nordsiden af Onkamojärvi, som her udgjorde grænsen til Sovjetunionen. Langs grænsen var der et enkelt hegn, som var omtrent 1,30 meter højt. På ethvert sted langs grænsen ville man i dagslys og under relativt normalt vejr lig kunne blive set fra et sovjetisk vagttårn. Men det var stadig helt mørkt og sigtbarheden var dårlig. Så dér, hvor de gik, kunne de ikke se noget vagttårn. De sidste 80 meter frem til hegnet kravlede de. Unge Koskinen havde i forvejen gravet et hul under hegnet og dækket det til. Hullet var omkring 40 meter fra søen, mens nærmeste tårn lå 400 meter væk.

Koskinen trak tørvedækket til side, løftede op i hegnet og lod nevøen krybe under først. Så trak han alle rygsækkene under hegnet, inden han gav tegn til Hoel og Olaussen om, at de kunne komme. Koskinen tætnede så atter hullet; man ville skulle bruge lup for at se, at der var foretaget noget særligt. Men det mest kritiske sted var i grunden ikke hegnet. To-tre meter fra det var der en stribe, hvor træer og buske var fjernet. Var

der udlagt miner, ville det netop være her. Finnerne viste vej, Koskinens nevø krøb forrest, og de kom hurtigt over striben. Hoel fornemmede, at pulsen mindst måtte være oppe på 120.

Finnernes måde at bevæge sig frem på viste, at de var meget opmærksomme på faren for at blive set eller hørt af russerne. De vidste, at der var et vagttårn lige i nærheden; måske var det bemandedt, måske ikke. Koskinen krøb frem forbi nevøen, inden han med en håndbevægelse viste, at de skulle følge efter. Omtrent hver tiende meter gav han tegn til standsning for at lytte. Terrænet var sumpet, men med lidt vegetation, som gav en smule skjul. Finnerne krøb videre frem med en indbyrdes afstand på 25-30 meter; de to nordmænd var omkring 20 meter bag dem og holdt en afstand på omkring 10 meter til hinanden.

Sådan fortsatte de over en strækning på 400 meter. Der var kun 30-40 meters sigt, men dagslyset var ved at bryde igennem. Derfor øgede nordmændene afstanden mellem sig til 20 meter, og de gik over fra at kravle til at krybe, først i skrå retning mod vagttårnet, hvilket var nødvendigt på grund af moserne og søen. Med ét standsede Koskinen og krøb tilbage til Hoel, lagde hånden på hans skulder og gjorde med tegnsprog opmærksom på, at de ikke måtte komme tættere på vagttårnet; det kunne anes 200 meter væk. Så skiftede de retning.

En halv time efter krydsningen tog de en pause på et par minutter. De befandt sig stadig i et moselandskab, og det havde sine fordele: Der blev sædvanligvis ikke udlagt miner i moser. Derimod befinder myggene sig godt der. Men heldigvis mærkede de ikke noget til myg: Den første frostnat havde åbenbart fået ram på dem. Resten af det åbne moseområde tog de derefter i én omgang, bortset fra et stop på 30 sekunder. Koskinen dirigerede hele tiden bevægelser, tempo, afstand og stop.

For at der skulle komme færrest mulige mærker i terrænet, kravlede de i hinandens spor. Lidt efter nåede de frem til et buskads og kunne endelig rejse sig op og begynde at gå. De trådte i sporet af den, der gik foran. Hvis nogen skulle opdage sporene, ville det se ud, som om der kun havde gået én person. Det var næsten højlys dag, og vegetationen blev tættere. De bevægede sig fremad i sagte gang. De løftede benene højt og

satte fødderne kontrolleret ned med forfoden først for ikke at knække grene eller lave anden støj.

Lidt efter blev terrænet mere kuperet, og de kunne høre lyden af en bæk, der løb i nærheden. Koskinen gjorde tegn til stop og pegede på et sted, som han mente var egnet som mødeplads ved returneringen. I luftlinie var afstanden til grænsen næppe mere end halvanden kilometer. Pladsen var godt skærmet mod indblik, da den lå i et småkuperet terræn med mange buske og træer. Fra en særlig placering i nærheden kunne man også se ned på den uden selv at blive set. Hoel var enig i, at den så ud til at passe godt. Men det så ikke dårligere ud på den anden side af bækken. Hoel bad derfor om, at de fortsatte lidt videre. De måtte vade i vand næsten op til knæene for at komme over den fem-seks meter brede bæk. Hoel var iført gummistøvler, det bedst egnede fodtøj i moselandskab. Bækken havde en drejning der, hvor de befandt sig, og stedet ville være let at finde igen. Som markering placerede Hoel en lille gren 50 meter fra bækken og tre grene yderligere 30 meter væk. Så lavede han en lille skitse over stedet og beskrev det med nogle ord, som kun han ville forstå. Skitsen og beskrivelsen lagde han ned i kortmappen. Koskinen spurgte, om Hoel ønskede at blive fulgt længere frem.

– Nej, det er fint her. I kan vende tilbage. Men forlad ikke denne plads før end om en time.

Hvis de andre tre skulle blive taget af russerne på tilbagevejen mod grænsen, ville Hoel altså have et forspring. Selv om russerne i en sådan situation muligvis skulle blive klar over, at der var en mand yderligere i gruppen, kunne en times forspring gøre det vanskeligere at få fat på ham. Så længe hans ledsagere blev liggende på denne plads, var det ikke sandsynligt, at de ville blive opdaget. Olaussen og Koskinen tømte deres rygsække for det udstyr, som Hoel skulle have med videre. Hoel vred sine bukser for at de skulle være mindre klamme og skiftede sokker og støvler, som var blevet gennemblødt.

Vejret var fortsat surt og diset. De andre ville vende tilbage, når deres times venten var ovre frem for at vente på nattemørket.

Første dag – elvpassage

Klokken var blevet 9. Koskinen havde fortalt, at der var vagt-afløsning i tårnene hver dag klokken 12. Da ville der altså være dobbelt så meget personel i grænseområdet end ellers – en yderligere grund til at komme så hurtigt som muligt langt væk fra grænsen. Efter en kilometers vandring dukkede bækken frem igen, og Hoel fulgte dens løb for lettere at orientere sig i terrænet, selv om det ikke var den hurtigste vej væk fra grænsen. Bækkens løb lå inden for spærrezonen – dødszonen – på fem kilometer. Hoel havde lavet en kortskitse for hver kilometer i spærrezonen. Grovskitserne havde han med fra Oslo og havde så finpudset dem sammen med Koskinen aftenen før. Han kontrollerede løbende terrænet op mod kortskitserne. Han vidste nøjagtig, hvor han var.

Sovjethæren havde et regiment placeret mod nordøst, og det gennemførte hyppigt øvelser over et større område. Ruten måtte derfor lægges i en bue for at holde sig fri af regimentet. I retning mod nord løb der en stor højderyg, som han skulle holde sig øst for. Samtidig var højderyggen et vigtigt orienteringspunkt. I normalt vejr burde han allerede have set den, men sigtbarheden var for dårlig.

Han ændrede retning og gjorde holdt et sted, hvor to bække løb sammen og videre ud i Sallajoki, den første elv han skulle passere.³⁰ Stedet ville være let at finde igen, og han gravede nogle ting ned, som han først ville få brug for den sidste dag: kortskitserne over grænsezonen, radioen til almindelig tale-transmission og radioen til kodet transmission med kodehjul og kodekort. Kodekortet lå i en lufttæt konvolut, hvori der var lagt en særlig ”forsegling” af fosfor. Hvis en ukyndig åbnede den, ville kontakt med luft eller fugtighed straks få den til at brænde, og kortet ville blive ødelagt. En dags madration og en æske med sprittabletter blev også gravet ned.

Hoel passerede bækken og satte en ny kompaskurs for at komme hurtigst muligt væk fra grænsen; han gik sagte og jævnt. Tågen gjorde det nødvendigt til stadighed at kontrollere retningen, det var let at komme på afveje i dette terræn. Især

måtte han passe på ikke at blive trukket i en forkert retning, når han fulgte højderyggen, som han skulle ind over. Den havde nemlig en udstikker mod vest, som førte tilbage til grænsen.

Lige ved Sallajoki stødte han på en grusvej, som han hurtigt kom over. I nærheden var der en bro, som førte over elven. På tilbageturen ville han holde sig mindst fem hundrede meter fra broen, så han tegnede et kontrolpunkt ind på sin skitse. Kortet viste, at der burde være et godt sted at krydse elven en halv times march væk. Men det viste sig, at her gik vejen for tæt på elven til at han trygt og uforstyrret kunne komme over den. Han fortsatte derfor mod sydøst langs elven, selv om målområdet lå i modsat retning. Der måtte et par timers gang til for et finde et egnet sted til at komme over. Han huskede Koskinens hovedregel: Vær tålmodig, forhast dig ikke!

Hoel havde øvet sig i passage af elve gennem flere år, og han havde brugt en del tid på at skaffe sig det bedste udstyr. En flydeballon skulle sikre, at rygsækken ikke sank under overgangen. Den holdt ikke rygsækken over vandoverfladen, men gjorde det lettere at trække den over elven. Før overgangen tog han alt tøjet af og spændte et militærbælte om livet. I bæltet fæstnede han en sammenrullet, lang og tynd faldskærmsline af nylon, som han lod løbe ud i takt med, at han kom over. Linen og bæltet ville holde uanset belastning. Tøjet og støvlerne pakkede han ind i en latexpose, som blev fæstnet til rygsækken. Arbejdet skulle gøres ordentligt, således at tingene var i bedst mulig balance og ikke blev våde.

På sin egen fremgangsmåde gik han så langt ud i elven som muligt, inden han begyndte at svømme. Det afveg fra den måde, man på film kunne se amerikanske soldater gøre det. Der ville soldaten enten have rygsækken på ryggen eller trække den med sig samtidig med, at han svømmede. Ved stærk strøm ville en sådan fremgangsmåde imidlertid kunne skabe farlige situationer, fordi man lettere ville kunne blive trukket ned under vandet eller revet med af strømmen.

Elven var omkring 25 meter bred. Hvor dyb den var, var vanskeligt at sige. Der var en del birk og anden vegetation ved

overgangsstedet, så han havde lidt skjul. For at gøre overgangen sikrere og lettere brugte han en flydevest. Med den på ville han blive holdt oppe, hvis strømmen hvirvlede ham rundt. Den eneste ordentlige flydevest blev fremstillet for U.S. Marines, og amerikanerne havde skaffet ham den.

Han pustede vesten op og tog den på. For at den ikke skulle fylde for meget i rygsækken, havde han kun taget kraven med. Den var blevet skåret af og tilpasset af syersken i Oslo. For at sikre sig mod fiasko havde han afprøvet den langt fra andre mennesker i Blankvann i Nordmarka. Hele tre gange havde han gjort det – efterfulgt af nye tilpasninger – før end han var tilfreds.

For passagen af elven tog han lærredsstøvler på; de var lette og tørrede hurtigt. Inden han tog fra Oslo, havde han fået sin skomager i Majorstuen til at fjerne kobbersømmene fra sålerne. Halvstøvlerne kunne snøres til, men de var ikke vandtætte. De ydede imidlertid god beskyttelse mod skarpe sten i elven og gav et godt fæste.

Vandet var 8-10 grader og nåede ham til livet. Strømmen syntes ikke stærkere, end at han havde kunnet klare sig uden flydevesten, og han prøvede at komme over med rygsækken fæstnet i en line til armen. Men det blev for dybt, og strømmen blev for stærk, så han måtte slippe rygsækken og begynde at svømme. Rygsækken holdt sig ikke flydende, den blev trukket med af strømmen, og han lod lidt efter lidt faldskærmslinen løbe ud i fuld længde. Da han fik fast grund under fødderne på den anden side, begyndte han at trække rygsækken til sig. På bredden frotterede han sig grundigt med et ordentligt håndklæde, der var taget med netop med tanke på passage af elve. Hoel havde anslået, at det ikke burde tage mere end 25 minutter at komme over denne elv, inklusive overvågning af området, afklædning, pakning af tøjet, selve passagen og påklædning. Han konstaterede, at han havde holdt sig inden for den tid.

Til sin overraskelse så han igen en vej, sandsynligvis den samme, som havde gået over broen og langs elven på den anden side. Det måtte være en gammel skovvej til militære formål; han så i hvert fald ingen tegn på civil aktivitet. Hoel kom hur-

tigt over vejen og ind i et stigende terræn med god vegetation, et godt vandretteræn. Det begyndte at blive mørkt. Omtrent to kilometer fra vejen var der en gruppe store træer med en god underskov og en pænt tør jordbund. Det så ud som et godt sted for natten. Her satte han sin bivuak op.

Han var meget træt, men følte sig ellers i god form. Hele dagen havde han sørget for at drikke vand regelmæssigt, hovedsageligt vand fra elven. De gange, han havde måttet drikke stillestående vand, havde han lagt en klortablet i kruset. De nødvendige tre-fire liter vand havde han bestemt indtaget denne dag.

Hoel tog støvlerne af og efterså udstyret. Var noget blevet ødelagt under passagen af elven? Kortene var i orden, det var det vigtigste. Tøjet, både det han gik i og det i rygsækken, var fugtigt – som ventet.

Måltidet denne første aften bestod af en dobbelt portion bouillon som forret og ”død mand på dåse” som hovedret. Suppen varmede han over primussen; han havde 36 suppeterninger med. Primussen havde han taget med for at få varm mad, helst hverdag. Forsvarets mærke havde han filet væk. Han kunne ikke lave bål ude i naturen; risikoen for at røgen ville blive opdaget, var for stor.

Det blev et himmelsk måltid. Han havde fem ”død mand på dåse” med, Forsvarets klassiker, kalorierig og fedtholdig. Den var bedst varm, så han smurte et jævnt, tykt lag ud over en brødske og varmede det hele over primussen. Det var en kaloriebombe, men det havde han også brug for. Dåserne var mærket ”Forsvarets proviant nr. ...” med sort tryk på grøn bund, meget synligt. Inden afrejsen havde han ved hjælp af et lakopløsende og ætsende middel fået fjernet alle identifikationstegn; det ville ikke være nogen god idé at grave dåser, der kunne identificeres, ned. Nu kunne han trygt grave dem ned og dermed reducere vægten i rygsækken.

Teltet var en vigtig del af udstyret, og hjemme havde han brugt ganske megen tid på at finde frem til det bedste. Med udgangspunkt i Forsvarets teltdug, der kunne knappes sammen til et enmandstelt, fandt han selv frem til en teltudformning. Han havde kun medbragt én teltdug, vægten var vigtig.

Til resten af teltet havde han anskaffet sig to franske regnslag, som han havde fået tilpasset, således at de kunne fæstnes til teltdugen med trykknapper. Teltet vejede ikke mere end et halvt kilo. Det tilpassede regnslag kunne selvfølgelig også anvendes netop som regnslag. Teltet var grønt og fungerede derfor godt som camouflage midt i august. Soveposen var tynd og meget let, en såkaldt sommersovepose med vandtæt underbetræk.

Efter måltidet gjaldt det om at få tørret tøjet. Han ville helst ikke gå i fugtigt tøj næste dag; det kunne medføre en kraftig forkølelse. Det ville have været muligt at tørre tøjet over primussen, men han var nødt til at spare på brændstoffet. Luften var så fugtig, at han heller ikke ville hænge tøjet på en snor inde i teltet. Den bedste løsning var at udnytte kropsvarmen i løbet af natten, så han lagde det fugtige tøj inde i soveposen.

Før han lagde sig, satte han sin ”fiskesnøre” op i en omkreds af ti meter omkring teltet. Snøren gik rundt om en pind, hvorpå der var anbragt en dåse fra aftenens måltid. Pinden var stillet op ved en sten. Hvis nogen rørte snøren, ville dåsen falde ned på stenen, og lyden ville vække ham. Hver aften ville han skulle bruge tyve minutter på at sætte dette alarmsystem op.

Han opstillede teltet i bælgmørke – det havde han øvet sig på. Først lagde han et underlag ud. Så lavede han en solid pude: gummistøvlerne nederst, så øksen, pistolhylstret og jakken øverst. Colt'en lagde han med kolben mellem sine ben, lige neden for skridtet og med fangsnoren fæstnet til det ene ben lige neden for knæet. Fra denne stilling kunne det bringes i skudstilling på mindre end et sekund. Han havde trænet med dette i timevis på øvelser, efter at han havde ”opdaget” denne placering nogle år tidligere. Våbnet var sikret, men med en patron i kammeret var det klar til brug. Der var altid syv patroner i magasinet. Han pakkede rygsækken til afmarch og lagde klæder og udstyr, således at han let kunne finde det i mørke og forsvinde med kortest mulig varsel.

Alt var gået efter planen på hans første dag i Sovjetunionen. Han havde ikke set en sjæl, efter han havde forladt støtteholdet. Selv om han var gået gennem ødemark det meste af dagen, havde risikoen for at støde på nogen været til stede hele tiden. Men

det bedste af det hele var, at han ikke havde opbrugt så megen psykisk energi denne dag. Altså havde han fortsat meget at tære af. Hans østtyske armbåndsur af mærket Uranus – et af de første digitale ure på markedet – viste 23. Kroppens indbyggede ur ville normalt sørge for vækning, men for en sikkerheds skyld satte han vækkefunktionen på uret til klokken 6.

Så kunne han opsummere: - Det her kan vi. God nat!

Anden dag – nødlejr

Hoel vågnede omkring klokken halv seks efter at have sovet godt. Det var endnu ikke blevet helt lyst, så han vidste ikke, hvordan sigtbarheden ville blive. Han fik sig en kop varm bouillon, mens han tænkte over dagens marchplan. Den var blevet lagt i Oslo og finpudset ved Salla. Endnu var der ingen grund til at justere den. Tanken var at fortsætte til og eventuelt passere elv nummer to, Kutsajoki. Dertil var der en afstand på 20-22 kilometer i marchlængde. Den lige linie blev brudt af en temmelig lang sø ved Kairala. Fra søen løb der en elv, som mandede ud i et moseområde. Planen var at gå syd om hele dette sø- og moseområde. Så fulgte der en ny og mindre sø, og området omkring den var delvist sump. På vej nordover igen måtte han holde så langt mod øst, at han ikke kom ind i spredtliggende moser. Problemet var, at lige øst for moserne var der en sovjetisk militærbase.

Før Hoel tog af sted fra lejren, ryddede han pladsen grundigt efter sig; selv den bedste snushane ville få problemer med at se noget spor. Klokken 6.30 satte han en nøjagtig kompas-kurs, det var helt afgørende, og tog af sted. Efterhånden blev det lysere, men det var tåget, og sigtbarheden begrænsede sig til 200 meter. Terrænet skrånede let opad og var let at komme frem i. Jordbunden var så tilpas tør og let at gå på, at han efter en times march skiftede til de mere behagelige lærredsstøvler. Tanken var at runde en ny højderyg noget neden for toppen, i en højde af 250-300 meter. Størrelsen på birketræerne gav et